

Бібліографічні менеджери як допоміжні інструменти цитування джерел

Світлана Чуканова, канд. пед. н., ст. викл.,
зав. сектору НБ НаУКМА

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Метою дослідження є проаналізувати принципи роботи автоматизованих ресурсів з укладання бібліографічних списків (референс-менеджерів, бібліографічних менеджерів). Для аналізу було взято три бібліографічних менеджери: Grafiati, ONAFT4Ref, Cite This For Me [2; 3; 6] і зроблено опис видання Баррі Гілмора у стилях: ДСТУ 8302:2015 та APA (7th edition).

Виконання письмових робіт відповідно до принципів академічної доброчесності передбачає належне цитування джерел, адже при написанні роботи кожен автор так чи інакше звертається до напрацювань інших авторів, які вже розробляли подібну тематику та виробили свої теорії і гіпотези. Як зазначає американська дослідниця Барбара Френсіс, важливу роль потрібно відвести належній організації джерел з метою відділити оригінальні власні думки від цитат та перефразувань. Вона наголошує на важливості посилань на джерела при прямому цитуванні, перефразуванні, узагальненні [4, с.68-74].

Безумовно використання ідей та напрацювань інших авторів збагачує роботу студента, проте необхідно взяти до уваги, що кожна запозичена ідея має свого автора, якого потрібно процитувати і на якого необхідно послатись, щоб уникнути плагіату і не порушити авторського права.

Дослідник питань академічного письма та плагіату Кен Квонг-Кай Вонг зауважує, що плагіат може бути як навмисним, так і ненавмисним (цю ідею також виголошує Баррі Гілмор [5, с. 16-17]) і може бути класифікований таким чином: «неточності у внутрішньотекстових посиланнях та списках літератури; неповні цитування, коли згадано не всіх авторів; відсутність внутрішньотекстових посилань або деяких джерел у списку; використання забагато думок авторів і незначне представлення власного бачення питання (К.К. Вонг називає це – «асамблеєю»); самоплагіат – використання раніше опублікованих власних робіт.» (*тут і далі переклад з англ. Мови наш – С. Ч.*) [7, с 4].

З розвитком сучасних технологій навчання більшої популярності набувають автоматизовані інструменти для поліпшення навичок письма. Звісно ж ми не можемо не сказати, що є і нечесне використання таких інструментів, як генератори псевдонаукових текстів тощо. Проте акцент варто зробити на легальних інструментах: програмному забезпеченні виявлення текстових збігів, інструментів перевірки граматики, автоматизованих бібліографічних менеджерах.

Бібліографічний менеджер (референс-менеджер) - це програмне забезпечення, що існує або у он-лайн формі (ONAFT4Ref, Cite This For Me), або у версії для персонального комп'ютера чи іншого пристрою (Mendeley, Zotero) і допомагає упорядковувати використані джерела, створювати бібліографічні списки та генерувати внутрішньотекстові посилання [1] .

На прикладі бібліографічного менеджера Grafiati розглянемо принципи його роботи [6]. Референс-менеджер має пошуковий механізм, який дозволяє знайти вже створений запис.

В разі, коли запису немає, його потрібно створити вручну і для цього на панелі інструментів потрібно обрати тип джерела: стаття, книга, дисертація тощо. Після того, як ми обрали джерело (для прикладу -книга, адже кожен тип джерела має свої специфічні поля), відкриваємо необхідну вкладку та починаємо заповнювати поля:

- автор,
- назва,
- місто,
- видавництво,
- рік,
- кількість сторінок,
- номер видання,
- дата оригіналу,
- ISBN,
- тип видання,
- том,
- посилання на он-лайн версію (якщо є).

Після заповнення усіх обов'язкових полів та внесення додаткової інформації, яку ми беремо з титульного аркуша, ми генеруємо запис і автоматично генерується разом з ним внутрішньотекстове посилання. Для прикладу розглянемо запис посібника Баррі Гілмора:

«Gilmore B. Plagiarism: a how-not-to guide for students : навчальний посібник. Portsmouth : Heinemann, 2009. 98 p.»

Оскільки, це перше джерело у нашому списку, то поки що система показує, що внутрішньотекстове посилання має виглядати так: [1, с.XXXX], де XXXX – це номер процитованої сторінки.

Зауважимо, що це запис у форматі ДСТУ 8302:2015. Система наразі дає такий вибір стилів цитування, окрім вже згаданого: ДСТУ 7.1:2006 (БАК); APA (7th ed.) ;MLA (8th ed.); Chicago (17th ed.) (notes and bibliography); Chicago (17th ed.) (author-date); Harvard; ISO 690:2010.

Упорядкувати списки можна за алфавітом, за вимогами стандарту, за порядком додавання, за датою видання. Відповідно до обраного типу сортування будуть мінятися порядкові номери джерел, що в свою чергу вплине на оформлення внутрішньотекстових посилань. На цей аспект варто звернути увагу, адже внутрішньотекстові посилання повинні корелюватись з основним бібліографічним записом.

Давайте розглянемо як виглядають записи у форматі ДСТУ 8302:2015, створені посередництвом Grafiati та ONAFT4Ref [2; 6]. Візуалізувати результат краще у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1. Порівняння Grafiati та ONAFT4Ref у форматі ДСТУ 8302:2015

Поля, що заповнювались	Grafiati	ONAFT4Ref
Автор	Barry Gilmore	Gilmore Barry
Назва	Plagiarism: a how-not-to guide for students	Plagiarism: a how-not-to guide for students
Місто	Portsmouth	Portsmouth
Видавництво	Heinemann	Heinemann
Рік	2009	2009
Кількість сторінок	98	98
Номер видання	-	-
Дата оригіналу	-	-
ISBN	13:978-0-325-02643-5	-
Тип видання	навчальний посібник	навчальний посібник
Частина багатотомного видання ?	-	-
Он-лайн джерело?	-	-
Результат	<p>Gilmore B. Plagiarism: a how-not-to guide for students : навчальний посібник. Portsmouth : Heinemann, 2009. 98 p.</p> <p>У тексті: [1, с. XXXX]</p>	<p>Створене посилання: Gilmore B. Plagiarism: a how-not-to guide for students: навчальний посібник. Portsmouth: Heinemann, 2009. 98 p.</p> <p>Транслітерація: Gilmore B. Plagiarism: a how-not-to guide for students: navchal`niy posibnik. Portsmouth: Heinemann, 2009. 98 p.</p>

З результату таблиці бачимо незначні розбіжності, зокрема: ONAFT4Ref не застосовує ISBN, проте пропонує транслітерацію на відміну від Grafiati, також є незначні розбіжності у порядку введення прізвища та імені автора і у генеруванні внутрішньотекстового посилання, але в цілому це не впливає на отриманий результат. Ми жодним чином не рекламуємо конкретний референс-менеджер, але заохочуємо по можливості користуватись кількома для порівняння результатів, щоб кожен науковець, викладач та студент міг обрати той продукт, який найбільше задовольняє інформаційні потреби конкретного користувача. Он-лайн референс-менеджери дуже прості у використанні і працюють за схожими принципами. Ми розглянули вітчизняні референс-менеджери і вітчизняний стиль цитування. Для порівняння описів у одному із міжнародних стилів застосуємо Grafiati та Cite This

For Me [3; 6] . Візьмемо для прикладу те саме видання та зробимо опис у стилі APA (7th edition) і узагальнимо у вигляді порівняльної таблиці 2:

Таблиця 2. Порівняння Grafiati та Cite This For Me у форматі APA (7th edition)

Поля, що заповнювались	Grafiati	Cite This For Me
Автор	Barry Gilmore	Barry Gilmore
Назва	Plagiarism: a how-not-to guide for students	Plagiarism: a how-not-to guide for students
Місто	Portsmouth	Portsmouth
Видавництво	Heinemann	Heinemann
Рік	2009	2009
Використані сторінки	98	1-98
Номер видання	-	1
Дата оригіналу	-	-
ISBN	13:978-0-325-02643-5	-
Тип видання	навчальний посібник	-
Частина багатотомного видання ?	-	-
Он-лайн джерело?	-	-
Результат	<p>Gilmore, B. (2009). Plagiarism: a how-not-to guide for students. Heinemann.</p> <p>У тексті: (Gilmore, 2009, с. XXXX)</p>	<p>NB! У цьому референс-менеджері є поле для додавання прямої цитати.</p> <p>Gilmore, B. (2009). Plagiarism: a how-not-to guide for students (1st ed., pp. 1-98). Heinemann.</p> <p>(Gilmore, 2009)</p>

З порівняльної таблиці бачимо, що є певні розбіжності, зокрема, у порядку введення полів, Cite This For Me вимагає діапазон сторінок, використаних для цитати, а не весь обсяг і дає можливість написати цитату для її оформлення відповідно до стилю. Загалом результати виглядають подібно один до одного, але Cite This For Me, на наш погляд, дав більше точності.

Висновок: Варто зауважити, що референс-менеджерів існує багато, як передплачених, так і вільних, он-лайн та версії для ПК тощо. Кожен може вибрати

собі той продукт, який є релевантним саме для конкретного дослідника, як ми вже зазначали раніше. Такі інструменти є допоміжними і варто пам'ятати, що вони постійно розвиваються та оновлюються і деякі елементи в описі досліднику потрібно буде вводити вручну, тож кожен запис все одно варто перевіряти на точність. Разом з тим, такі інструменти полегшують роботу з джерелами і скорочують час на створення бібліографічних списків, що є важливою умовою дотримання норм академічної доброчесності при написанні робіт.

Ключові слова: референс-менеджер, бібліографічний менеджер, бібліографічні писання, внутрішньотекстові посилання, стилі цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горобець К. Zotero, або те, з чого варто починати знайомство з референс-менеджерами. *Технології для науковців*. URL: <https://bit.ly/3nNguv7> (дата звернення: 27.12.2020).
2. Реферативний менеджер. *ONAFT4Ref Manager*. URL: <https://4ref.onaft.edu.ua/> (дата звернення: 27.12.2020).
3. This Cite For Me. URL: <https://www.citethisforme.com/> (date of access: 27.12.2020).
4. Francis B. Other people's words: what plagiarism is and how to avoid it. Adlershot : Enslow Publishers, Inc., 2005. 112 p.
5. Gilmore B. Plagiarism: a how-not-to guide for students : навчальний посібник. Portsmouth : Heinemann, 2009. 98 p.
6. Grafiati. URL: <https://www.grafiati.com/uk/> (date of access: 27.12.2020).
7. Wong K. K. Avoiding plagiarism: write papers in APA, Chicago, and Harvard Citation Styles. Bloomington : iUniverse, Inc., 2011. 88 p.